
ZESZYTY NAUKOWE
WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ W BYDGOSZCZY

Studia Techniczne 1993 z. 16

WOJCIECH ECKARDT

WSP w Bydgoszczy

**PRAKTYKI PEDAGOGICZNE STUDENTÓW WYŻSZYCH
SZKÓŁ PEDAGOGICZNYCH W ZWIĄZKU RADZIECKIM**

Praktyki pedagogiczne w systemie kształcenia nauczycieli w Związku Radzieckim spełniają szczególną rolę. Stanowią one, tak jak u nas, organiczną część procesu dydaktyczno-wychowawczego, łączą teoretyczne przygotowanie przyszłych nauczycieli z ich praktyczną działalnością w instytucjach oświatowych. Zwiększoną rolę praktyk uwzględniono w podstawowych założeniach kierunkowych przebudowy programów nauczania zarówno w zakresie średniego, jak i wyższego specjalistycznego wykształcenia. W postanowieniach XXVII Zjazdu KPZR stwierdza się, że „należy przygotowywać specjalistów na współczesnym poziomie, posiadających podstawową wiedzę teoretyczną i umiejętności praktyczne”¹.

W wyższych uczelniach pedagogicznych wprowadzono system tzw. ciągłej praktyki pedagogicznej, począwszy od I roku, a kończąc na V roku studiów. Jest to zgodne z założeniami KC KPZR i Rady Ministrów ZSRR z dnia 12 kwietnia 1984 roku².

¹Materiały XXVII sjezda KPSS. Moskwa 1986 s. 49

²Postanowienie CK KPSS i Sowietów Ministrów SSSR ot 12 kwietnia 1984 g. Nr 316 „O mierach po sowierszenstwowaniju podgotowki, powyszeniju kwalifikacji pedagogicznych kadrow sistemy proswieszczenija i profesjonalno-tiechiczieskowo obrazowanija i ulutszeniju usłowij ich truda i byta”

Podstawowym celem praktyki pedagogicznej ciągłej jest włączenie studentów w systematyczną, praktyczną działalność pedagogiczną w ciągu całego okresu studiów.

Założenia programowo-organizacyjne praktyk pedagogicznych³

Opracowany, ramowy program praktyki pedagogicznej jest obowiązujący dla wszystkich wydziałów uczelni pedagogicznych w ZSRR³. Na I i II roku studiów programy nauczania poszczególnych wydziałów przewidują jednakowe ogólnopedagogiczne przygotowanie studentów — co umożliwi realizację jednakowego programu praktyki na tych latach studiów. Dopiero od III roku studiów następuje różnicowanie programów nauczania na poszczególnych wydziałach, zgodnie z danymi kierunkami studiów. Stąd też praktyka pedagogiczna na wydziale przemysłowo-pedagogicznym ukierunkowana jest na przedmioty ogólnotechniczne i nauczanie pracy. Trzeba pamiętać, że wydział ten jest odpowiednikiem naszego kierunku wychowania technicznego. Analizując założenia programowo-metodyczne praktyki na tym wydziale wiadać, że w znacznie większym niż u nas stopniu uwzględniają politechniczny i praktyczno-czynnościowy aspekt zawodowego przygotowania przyszłego nauczyciela techniki.

Każdy program praktyki pedagogicznej zawiera między innymi:

- ogólne zadania praktyki,
- zakres i treść działalności studentów,
- sposób realizacji praktyki przez studentów,
- zestaw zadań szczegółowych dla studentów odbywających praktykę,

³Programma neprierywnoj pedagogiczeskoj praktiki studentow I-V kursow MGPI imieni W.I. Lenina. Moskwa 1986

- kryteria oceny i zaliczenia praktyki,
- prawa i obowiązki studentów w okresie odbywania praktyki,
- obowiązki kierowników praktyk,
- zadania katedry metodyki w zakresie organizacji praktyki.

Praktyki pedagogiczne można podzielić na trzy grupy:

1. Praktyki szkolne realizowane na I, II i III roku studiów.
2. Letnie praktyki pedagogiczne (na obozach w okresie wakacji) po III roku studiów.
3. Praktyki nauczycielskie dla studentów IV i V roku studiów.

Zakłada się, że praktyki pedagogiczne studentów IV i V roku są merytorycznym i logicznym przedłużeniem praktyk z pierwszych lat studiów. Praktyki nauczycielskie — w powszechnej opinii najistotniejsze dla przyszłej pracy — mają się odbywać w warunkach maksymalnie zbliżonych do realnych warunków przyszłej zawodowej działalności nauczyciela. Podstawowy cel praktyki na IV i V roku studiów — to całościowe, pełne przygotowanie studenta do wypełniania funkcji nauczyciela dydaktyka i wychowawcy, a także wprowadzenie go w szkolny system pracy dydaktyczno-wychowawczej z uczniami.

Praktykę pedagogiczną rozpoczynają studenci w drugim semestrze, przy czym podstawowe przygotowanie do niej uzyskują na zajęciach z przedmiotu nazwanego *Wprowadzenie specjalności*. Przedmiot ten daje ogólny pogląd na zawód nauczyciela, na konkretne specjalności nauczycielskie, na typy szkół i instytucji oświatowych, objaśnia system kształcenia w zakresie zawodowo-pedagogicznej działalności. Pierwsza praktyka pedagogiczna ukierunkowana jest

przede wszystkim na wyposażenie studentów w wiedzę o aktywnych formach i umiejętnościach w zakresie pracy wychowawczej w kolektywach uczniowskich, w zakresie wychowawstwa klasowego i w zakresie pracy w organizacjach uczniowskich. Równoległe z praktyką naucza się podstawowych przedmiotów psychologiczno-pedagogicznych, a mianowicie: psychologii ogólnej, fizjologii wieku szkolnego i higieny szkolnej, psychologii pedagogicznej i wieku szkolnego. Przedmioty te stanowią naukową podstawę dla właściwego, racjonalnego odbywania praktyki przez przyszłych nauczycieli. W czasie tej praktyki szkolnej (od I do III roku studiów) studenci są pomocnikami nauczycieli w klasach od I do VII. Wyboru klasy dokonuje katedra metodyki uczelni pedagogicznej. W czasie tej pierwszej praktyki studenci zapoznają się z działalnością wychowawcy klasowego, z pracą nauczyciela określonego przedmiotu, z systemem pracy szkoły lub instytucji oświatowej, uczestniczą w bieżącej dydaktyczno-wychowawczej pracy nauczyciela i wychowawcy klasowego, prowadzą samodzielnie określone prace z uczniami i kolektywami klasowymi.

Zadania praktyk pedagogicznych w poszczególnych semestrach są zróżnicowane. Przykładowo podają zadania w II semestrze:

- zapoznanie się z zadaniami i podstawowymi kierunkami pracy szkoły ogólnokształcącej i zawodowej na współczesnym etapie rozwoju, z funkcjami nauczyciela i wychowawcy klasowego,
- formowanie określonych ogólnopedagogicznych umiejętności, głównie poprzez obserwację, analizę, obcowanie z uczniami, występowanie przed dziecięcym audytorium,
- formowanie ukierunkowań zawodowo-pedagogicznych przyszłych nauczycieli.

Zadania praktyki w III–IV semestrze obejmują:

- poznawanie i teoretyczna analiza zjawisk pedagogicznych,
- formowanie kolejnych umiejętności ogólnopedagogicznych,
- rozwój analitycznego sposobu rozwiązywania zadań dydaktyczno-wychowawczych,
- rozwój podstawowych cech zawodowo-pedagogicznych przyszłych nauczycieli-wychowawców.

W V semestrze zadania praktyki obejmują:

- przemyślenie i rozważenie roli teorii pedagogicznej w działalności nauczyciela i jej zastosowanie w działalności praktycznej,
- utrwalenie i doskonalenie umiejętności pedagogicznych w zakresie planowania pracy, współpracy z uczniami i kolektywami uczniowskimi, realizacja określonych rodzajów pracy dydaktyczno-wychowawczej,
- rozwój twórczej aktywności i samodzielności studentów.

Jak już powiedziano, szczególnie istotne znaczenie ma praktyka pedagogiczna realizowana na IV i V roku studiów, ze względu na najbliższy normalnym warunkom zawodowym charakter. Zadania praktyki odbywanej na czwartym roku w klasach od IV do VIII szkoły średniej ogólnokształcącej (a także szkoły zawodowej) są następujące:

- dalszy rozwój i doskonalenie podstaw ogólnopedagogicznych umiejętności i sposobów postępowania w procesie kształcenia i wychowania,

- formowanie specyficznych zawodowo-pedagogicznych umiejętności nauczyciela określonego przedmiotu,
- stosowanie i pogłębianie wiedzy teoretycznej nabytej w uczelni,
- formowanie twórczo-badawczego podejścia do działalności pedagogicznej.

Na praktyce odbywanej na IV roku studiów studenci prowadzą samodzielnie lekcje w określonych klasach, prowadzą zajęcia pozaklasowe zgodne z wykładanym przedmiotem (np. techniczne kółka zainteresowań), zwracają szczególną uwagę na rozwiązywanie zadań wychowawczych w procesie uczenia i działalności pozaklasowej, opiekują się klasową organizacją młodzieżową, prowadzą prace i badania naukowe w zakresie problemów psychologiczno-pedagogicznych.

Na V roku studenci prowadzą samodzielnie lekcje w szkole, prowadzą zajęcia lekcyjno-seminaryjne w zakresie jednego z tematów programu nauczania, prowadzą oddzielne zajęcia fakultatywne, realizują zajęcia pozalekcyjne z uczniami, prowadzą bieżącą współpracę z rodzicami, prowadzą prace naukowe z zakresu problemów pedagogiki, psychologii i metodyki. Działalność studentów V roku na praktyce pedagogicznej ma programowo bardzo samodzielny i twórczy charakter.

Na pierwszych trzech latach studiów studenci odbywają praktykę w grupach 3–5 osobowych, jeden dzień w tygodniu przez 4 godziny. Na czwartym roku praktyka trwa 6 tygodni (luty–marzec), na piątym roku trwa 8 tygodni (wrzesień–październik).

Każda praktyka kończy się zaliczeniem z oceną. Na IV i V roku na zakończenie praktyki organizowana jest konferencja podsumowująca z udziałem wszystkich zainteresowanych stron (studenci, pracownicy uczelni, pracownicy

szkoły). Celem tej konferencji jest szczegółowa analiza i ocena wszystkich aspektów zrealizowanej praktyki, przy czym szczególną uwagę zwraca się na mankamenty i niedopracowania, a także na szczególnie cenne inicjatywy dydaktyczno-wychowawcze i twórcze studentów oraz ich opiekunów. Samo zaliczenie praktyki odbywa się w szkole przy udziale całej grupy studentów, kierownika praktyki — metodyka z uczelni, nauczycieli metodyków ze szkoły, psychologa, pracownika naukowego z bhp, a także innych osób biorących merytoryczny udział w realizacji praktyki. Podstawą zaliczenia jest także wykonanie odpowiedniego sprawozdania, prac indywidualnych i dziennika praktyki.

Na zakończenie warto zwrócić uwagę na pewne specyficzne merytoryczno-organizacyjne aspekty praktyk pedagogicznych, różniące je od systemu naszych praktyk. Po pierwsze, studenci mają ciągły kontakt ze szkołą, począwszy od II semestru. Po drugie, studenci mają znacznie szersze przygotowanie teoretyczne do realizacji praktyki (jest to wynikiem znacznie szerszego programu nauczania uczelni radzieckich). Dalej należy wymienić bardzo duży udział szkoły i nauczycieli w procesie realizacji praktyki, udział pracowników naukowych z uczelni z dziedziny psychologii, bhp, fizjologii i innych. Program praktyki studenckiej obejmuje szeroki wachlarz zajęć pozalekcyjnych a nawet kontakty z rodzicami. Studenci realizują także prace naukowo-badawcze i racjonalizatorskie. Również konferencja podsumowująca praktyki na ich zakończenie ma duży walor poznawczy, merytoryczny, organizacyjny i wychowawczy.

Przedstawiony tutaj bardzo skrótowo system praktyk pedagogicznych w ZSRR nie jest też pozbawiony wad i niesprawności, głównie realizacyjnych. Przedstawiali je głównie studenci, podczas konferencji podsumowujących praktyki. Główne zarzuty dotyczyły rozbieżności między programem a realizacją,

powtarzaniem niektórych zajęć teoretycznych podczas praktyki (dotyczyło to zajęć i opracowań z zakresu higieny realizowanych w szkole dla studentów), słabego przygotowania praktycznego do realizacji niektórych tematów (np. z elektrotechniki i elektroniki — zarzut głównie ze strony dziewcząt), przydzielania przez niektóre szkoły niedoświadczonych, a więc mało przydatnych opiekunów praktykantów. Obraz tych, jakże typowych negatywów nie powinien przysłańcać walorów systemu praktyk pedagogicznych studentów radzieckich uczelni pedagogicznych.